

Діяльність правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією: адміністративно-правова характеристика

Назарій Сумало ¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.12.2024	Право	342.9:343.352

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17923770>

Анотація. Стаття присвячена адміністративно-правовій характеристиці діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією. Вказано, корупція становить серйозну загрозу для стабільності державного управління, економічного розвитку та соціальної справедливості, тому ефективна діяльність правоохоронних органів у цьому напрямі є надзвичайно важливою. Проведений аналіз дозволив поглибити розуміння цієї проблеми та окреслити деякі механізми її вирішення. Підкреслено, що діяльність правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією є важливим елементом забезпечення законності та правопорядку в державі. Її адміністративно-правове регулювання має бути спрямоване на створення ефективної системи превенції, виявлення та притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення. Лише комплексний підхід до вирішення цієї проблеми дозволить забезпечити належний рівень правопорядку та довіри громадян до державних інституцій.

Розглянуто основні адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією та законодавчі акти, що регулюють їхню роботу. Приділено увагу питанням співпраці між різними органами державної влади, міжнародному досвіду у сфері протидії корупції та ролі громадянського суспільства у формуванні ефективного антикорупційного середовища. Зроблено висновки, що успішна боротьба з корупцією неможлива без активної участі України в міжнародних антикорупційних програмах та ініціативах. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як GRECO, ООН та Європейський Союз, дозволяє отримувати технічну допомогу, впроваджувати передові методики та забезпечувати обмін інформацією. Підкреслено, що діяльність правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією є складним і багатогранним процесом, який потребує постійного вдосконалення адміністративно-правових механізмів, активізації профілактичної роботи та максимального залучення громадянського суспільства. Лише за умови системного підходу і спільних зусиль держави, суспільства та міжнародної спільноти можна досягти значущих результатів у подоланні корупції та забезпеченні верховенства права в Україні.

Ключові слова: корупція, боротьба з корупцією, правоохоронні органи, антикорупційна програма, адміністративно-правові засади, антикорупційна експертиза, декларування.

¹ ORCID ID 0000-0003-1501-8484
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права
(Київ, Україна)
Sumalo_N@gmail.com

**Activities of law enforcement agencies in the fight against corruption:
administrative and legal characteristics**

Abstract. The article is devoted to the administrative and legal characteristics of the activities of law enforcement agencies in the field of combating corruption. It is indicated that corruption poses a serious threat to the stability of public administration, economic development and social justice, therefore the effective activities of law enforcement agencies in this area are extremely important. The analysis made it possible to deepen the understanding of this problem and outline some mechanisms for its solution. It is emphasized that the activities of law enforcement agencies in the field of combating corruption are an important element of ensuring legality and law and order in the state. Its administrative and legal regulation should be aimed at creating an effective system of prevention, detection and prosecution of corruption offenses. Only a comprehensive approach to solving this problem will ensure the proper level of law and order and citizens' trust in state institutions. The main administrative and legal principles of the activities of law enforcement agencies in the field of combating corruption and legislative acts regulating their work are considered. Attention is paid to the issues of cooperation between various state authorities, international experience in combating corruption and the role of civil society in forming an effective anti-corruption environment. The conclusions are drawn that the successful fight against corruption is impossible without the active participation of Ukraine in international anti-corruption programs and initiatives. Cooperation with international organizations such as GRECO, the UN and the European Union allows receiving technical assistance, implementing advanced methods and ensuring information exchange. It is emphasized that the activities of law enforcement agencies in the field of combating corruption are a complex and multifaceted process that requires constant improvement of administrative and legal mechanisms, intensification of preventive work and maximum involvement of civil society. Only with a systematic approach and joint efforts of the state, society and the international community can significant results be achieved in overcoming corruption and ensuring the rule of law in Ukraine.

Keywords: corruption, fight against corruption, law enforcement agencies, anti-corruption program, administrative and legal principles, anti-corruption expertise, declaration.

Вступ

Актуальність проблеми. Корупція є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства, яка негативно впливає на всі аспекти державного управління, економічного розвитку та соціальної стабільності. Її поширення підриває довіру громадян до державних інституцій, створює умови для зловживання владою та порушення принципів верховенства права. У цьому контексті діяльність правоохоронних органів набуває особливого значення, адже саме вони виконують ключову роль у протидії корупції, забезпечуючи дотримання законності та притягнення винних до відповідальності.

Адміністративно-правова характеристика діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією дозволяє не лише оцінити ефективність їхньої роботи, але й визначити проблемні аспекти реалізації антикорупційної політики. Важливо враховувати, що боротьба з корупцією є багатограним процесом, який охоплює і превентивні заходи, і механізми виявлення, розслідування та покарання корупційних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність органів, що входять до системи антикорупційних, є надзвичайно актуальною проблематикою, зокрема у контексті правового та організаційного аспекту. Ця тематика досить активно

розробляється багатьма українськими вченими, з-поміж яких О. Бандурка, А. Берlach, Н. Бортник, М. Віхляєв, В. Гвоздецький, І. Дмитрук, Н. Добрянська, О. Дрозд, О. Дубинський, К. Дубова, С. Єсімов, В. Заросило, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, І. Личенко, Ю. Ломжець, В. Макачук, К. Нестеренко, А. Палюх, Л. Сорока, С. Сорока, Н. Христинченко, І. Шопіна та ін.

Метою цього дослідження є адміністративно-правова характеристика діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією, що є глобальним викликом, який потребує системного підходу.

Результати

Корупція є однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства, яка негативно впливає на функціонування демократичних інститутів, ставить під загрозу економічну стабільність та порушує права і свободи громадян. В. Д. Гвоздецький визначає корупцію як багатогранне соціальне явище, що охоплює правові, економічні, політичні, морально-психологічні аспекти. Її соціальна сутність виявляється у тому, що вона є продуктом суспільного життя, має свою соціальну ціну, яку сплачує суспільство, значно впливає на ключові соціальні процеси, а також має історичне коріння і глобальний характер. Корупція здатна адаптуватися до змін у суспільстві, постійно змінюючи свої форми та способи прояву. Оцінка цього явища з боку держави та суспільства, як у правовому, так і в моральному аспектах, підкреслює його соціальну природу та необхідність системного підходу для боротьби з ним (Гвоздецький, 2012, с. 139).

У зв'язку з цим діяльність правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією набуває особливої актуальності. Адміністративно-правова характеристика цієї діяльності дозволяє окреслити її сутність, правові основи та механізми реалізації.

Діяльність правоохоронних органів у сфері протидії корупції є сукупністю заходів, спрямованих на виявлення, попередження, припинення та розслідування корупційних правопорушень. Ця діяльність базується на Конституції України (Конституція, 1996), законах України «Про запобігання корупції» (Закон № 1700-VII, 2014), «Про Національне антикорупційне бюро України» (Закон № 1698-VII, 2014), «Про прокуратуру» (Закон № 1697-VII, 2014), «Про Національну поліцію» (Закон № 580-VIII, 2015), а також на міжнародних актах, таких як Конвенція ООН проти корупції (Конвенція ООН, 2007) та Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (Кримінальна конвенція, 2007).

Нині в Україні створено дієву систему правоохоронних органів, до повноважень яких віднесено значний перелік у сфері протидії корупції. Такими правоохоронними органами, що здійснюють боротьбу з корупцією, є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) [Закон № 1698-VII, 2014], Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) (Закон № 1700-VII, 2014), Державне бюро розслідувань (ДБР) (Закон № 794-VIII, 2015), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (Закон № 1697-VII, 2014), Національна поліція (Закон № 580-VIII, 2015) та інші суб'єкти, уповноважені на виконання відповідних функцій.

Адміністративно-правові механізми боротьби з корупцією охоплюють і превентивні, і репресивні заходи. Превентивні заходи спрямовані на попередження корупційних проявів шляхом встановлення відповідних обмежень, правил поведінки та контролю за їх дотриманням. Репресивні заходи полягають у застосуванні адміністративних санкцій до осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

Превентивна діяльність правоохоронних органів включає:

1. Моніторинг декларацій про доходи та витрати публічних службовців. Це завдання покладено на НАЗК, яке здійснює перевірку декларацій на предмет достовірності та відповідності законодавству.

Беручи до уваги значущість цієї діяльності, Т. О. Коломоєць акцентує увагу на тому, що повноцінне впровадження механізмів антикорупційного декларування сприяє забезпеченню прозорості фінансових аспектів життя осіб, які виконують функції із реалізації та захисту публічних інтересів. Це дозволяє мінімізувати ризики неправомірного використання наданих повноважень для задоволення приватних інтересів, а також створює умови для запобігання конфлікту інтересів у сфері публічної служби (Коломоєць, 2021, с. 49).

2. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів. Її метою є виявлення норм, які можуть сприяти виникненню корупційних ризиків. Особливо це стосується положень, що встановлюють надмірно широкі дискреційні повноваження для посадових осіб, нечітких або неоднозначних формулювань, які можуть спричинити різне тлумачення та застосування норм, а також норм, що створюють умови для конфлікту інтересів. Така експертиза є важливим інструментом для забезпечення прозорості та підзвітності у правотворчій діяльності. Вона дозволяє запобігти потенційним зловживанням владою та сприяє формуванню правового середовища, яке мінімізує можливості для корупції. Здійснення антикорупційної експертизи вимагає системного аналізу правових норм, врахування міжнародного досвіду та застосування сучасних методологій оцінювання ризиків. Це завдання є актуальним як на етапі розробки нових нормативно-правових актів, так і під час перегляду чинного законодавства, з метою усунення потенційно корупціогенних положень.

3. Проведення навчальних кампаній. Правоохоронні органи разом із громадськими організаціями здійснюють просвітницьку діяльність серед державних службовців та громадян щодо запобігання корупції. Так, НАЗК, Національна поліція, НАБУ, САП та інші органи в рамках антикорупційної діяльності проводять тренінги, семінари та інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності щодо механізмів запобігання корупції, розуміння правових наслідків корупційних дій та формування антикорупційної культури. Особливу увагу приділяють роз'ясненню положень антикорупційного законодавства, зокрема Закону України «Про запобігання корупції», а також практичним аспектам виявлення та повідомлення про корупційні правопорушення. Крім того, організовуються спеціалізовані навчальні програми для працівників державного сектору з метою підвищення їхньої компетентності у питаннях дотримання етичних стандартів, конфлікту інтересів і декларування майна. Такі ініціативи сприяють формуванню прозорого та відповідального суспільства, що є важливим елементом у боротьбі з корупцією на всіх рівнях державного управління.

4. Формування етичних стандартів поведінки. Це включає розробку кодексів етики для державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, запобігання конфлікту інтересів тощо.

Так, В. М. Гарашук і С. А. Федчишин підкреслюють, що основним проявом конфлікту інтересів є спільна професійна діяльність осіб, які перебувають у родинних або інших близьких стосунках. На їхню думку, для ефективного запобігання корупційним ризикам необхідно запроваджувати обмеження на таку спільну роботу. При цьому вчені наголошують на необхідності забезпечення тісного взаємозв'язку між цими обмеженнями та заходами, спрямованими на запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, що дозволить створити дієвий механізм протидії корупції (Гарашук, Федчишин, 2023, с. 253).

5. Запобігання корупції в економічній та фінансовій сферах. Така діяльність включає створення та впровадження ефективних механізмів контролю, спрямованих на забезпечення прозорості фінансових операцій, запровадження антикорупційного комплаєнсу, а також посилення відповідальності за порушення антикорупційного законодавства. Важливим елементом є розробка нормативно-правових актів, що регулюють процедури здійснення публічних закупівель, аудитів та інших фінансових

процесів. Крім того, необхідно забезпечити незалежність антикорупційних органів, які здійснюють моніторинг і розслідування випадків корупційної діяльності. Особливу увагу слід приділяти підвищенню професійної підготовки працівників державних установ та приватного сектору у сфері протидії корупції, а також формуванню культури нетерпимості до корупції серед населення. Інструментами для досягнення цих цілей є впровадження сучасних технологій, таких як електронні системи звітності та блокчейн, які мінімізують людський фактор у фінансових процесах. Зрештою, ефективна протидія корупції сприяє зміцненню довіри громадян до державних інституцій і створює сприятливе середовище для економічного розвитку. Особливий акцент на цьому робить С. В. П'ясецька-Устич, яка вказує, що небезпека корупційно-тіньових відносин полягає не тільки у спричиненні матеріальних збитків суспільству і його громадянам, але і в дестабілізації економічної системи загалом (П'ясецька-Устич, 2016, с. 20).

Репресивна складова діяльності правоохоронних органів включає:

1. Виявлення та документування корупційних правопорушень. Це завдання виконується НАБУ, ДБР, Національною поліцією та іншими органами шляхом проведення оперативно-розшукових заходів.

2. Притягнення до адміністративної відповідальності. Законодавством передбачено застосування адміністративних санкцій за порушення антикорупційного законодавства (наприклад, за неподання декларації чи конфлікт інтересів) (Кодекс, 1984).

3. Взаємодія з судами. Правоохоронні органи передають матеріали розслідувань до суду для прийняття остаточного рішення щодо винуватості осіб у вчиненні корупційного правопорушення.

4. Міжнародна співпраця. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та правоохоронними структурами інших держав для розслідування транскордонних корупційних злочинів.

Попри значні зусилля правоохоронних органів, ефективність боротьби з корупцією в Україні залишається недостатньою. Основними проблемами є:

1. Недостатня координація між суб'єктами протидії корупції. Відсутність чіткої взаємодії між НАБУ, НАЗК, ДБР та іншими органами призводить до дублювання функцій і втрати часу. На цьому питанні особливо акцентує увагу Г. Ю. Лук'янова, вказуючи на потребі її удосконалення (Лук'янова, 2020, с. 211-221).

2. Недостатнє фінансування та кадрове забезпечення. Брак ресурсів унеможлиблює виконання всіх завдань у повному обсязі.

3. Низький рівень довіри громадян до правоохоронних органів. Це зумовлено як попереднім негативним досвідом, так і недостатньою прозорістю їхньої діяльності.

Для підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання у сфері боротьби з корупцією є доцільним: забезпечити чітку координацію між усіма суб'єктами протидії корупції; підвищити рівень професійної підготовки працівників правоохоронних органів; розробити надійні механізми захисту викривачів корупції; посилити міжнародне співробітництво для боротьби з транснаціональною корупцією.

Висновки

Отже, підсумовуючи викладене вище можемо констатувати, що правоохоронні органи діють у межах чітко визначеного правового поля, яке регулюється Конституцією України, законами України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України» та іншими нормативно-правовими актами. Адміністративно-правова база визначає їхні повноваження, обов'язки та механізми взаємодії з іншими суб'єктами антикорупційної діяльності.

Натомість, ефективна боротьба з корупцією потребує комплексного підходу,

який включає не лише виявлення та розслідування корупційних правопорушень, але й профілактичні заходи. Важливу роль відіграє координація між різними правоохоронними органами, такими як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Національна поліція України.

Водночас, однією з ключових проблем є недостатня матеріально-технічна база та кадрове забезпечення правоохоронних органів. Крім того, існують труднощі у забезпеченні незалежності правоохоронних структур від політичного впливу, що може негативно впливати на ефективність їхньої роботи. Важливою також є проблема недостатньої правосвідомості громадян, що призводить до толерантності до корупційних проявів.

Проведений аналіз дозволяє визнати важливими такі питання як: удосконалення законодавчої бази для забезпечення чіткої регламентації процедур запобігання та розслідування корупційних правопорушень; забезпечення належного фінансування правоохоронних органів для підвищення їхньої ефективності; проведення систематичних навчань і тренінгів для працівників правоохоронних органів з метою підвищення їхньої компетенції у сфері антикорупційної діяльності; активізація співпраці між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними структурами для обміну досвідом і впровадження найкращих практик.

Окрім того, варто вказати на те, що громадянське суспільство відіграє важливу роль у моніторингу діяльності правоохоронних органів, виявленні фактів корупції та формуванні антикорупційної культури серед населення. Залучення громадських організацій до процесу боротьби з корупцією сприяє підвищенню прозорості та довіри до правоохоронних структур.

Врешті-решт, успішна боротьба з корупцією неможлива без активної участі України в міжнародних антикорупційних програмах та ініціативах. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як GRECO, ООН та Європейський Союз, дозволяє отримувати технічну допомогу, впроваджувати передові методики та забезпечувати обмін інформацією.

Відтак, діяльність правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією є складним і багатогранним процесом, який потребує постійного вдосконалення адміністративно-правових механізмів, активізації профілактичної роботи та максимального залучення громадянського суспільства. Лише за умови системного підходу і спільних зусиль держави, суспільства та міжнародної спільноти можна досягти значущих результатів у подоланні корупції та забезпеченні верховенства права в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гвоздецький В. Д. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 63. С. 139–145.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
4. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.
5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
6. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. *Відомості Верховної*

- Ради України*. 2007. № 49. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
8. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 47–48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text
 9. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.
 10. Коломоєць Т. О. Антикоруptionне декларування як інструмент запобігання корупції в публічній службі: видове розмаїття, закріплене в законодавстві країн світу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2021. № 3. Т. 32 (71). С. 49–56.
 11. Гарашук В. М., Федчишин С. А. Запобігання конфлікту інтересів, що виникають під час спільної роботи близьких осіб: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 250–253.
 12. П'ясецька-Устич С. В. Феномен корупції в Україні (політико-економічний аналіз). *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 14. С. 20–25.
 13. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 р. № 80731-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
 14. Лук'янова Г. Ю. Сучасні підходи до класифікації суб'єктів протидії корупції в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 3(105). С. 211–221.